

TEISINGUMO TEISMO (antroji kolegija) SPRENDIMAS

2010 m. spalio 14 d.*

Byloje C-243/09

dėl *Verwaltungsgericht Halle* (Vokietija) 2009 m. kovo 25 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2009 m. liepos 3 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Günter Fuß

prieš

Stadt Halle

TEISINGUMO TEISMAS (antroji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J.N. Cunha Rodrigues, teisėjai A. Arabadjiev, A. Rosas, U. Lõhmus ir A. Ó Caoimh (pranešėjas),

* Proceso kalba: vokiečių.

generalinis advokatas P. Mengozzi,
kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— G. Fuß, atstovaujamo advokato M. Geißler,

— *Stadt Halle*, atstovaujamo M. Willecke,

— Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos M. Lumma ir C. Blaschke,

— Austrijos vyriausybės, atstovaujamos C. Pesendorfer,

— Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos V. Kreuzsitz ir M. van Beek,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (OL L 299, p. 9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 381) 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punkto išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas sprendžiant ginčą tarp G. Fuß ir jo darbdavio *Stadt Halle* dėl G. Fuß priverstinio perkėlimo į kitą tarnybą iš ankstesnės tarnybos, kurioje jis dirbo ugniagesiu.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisės aktai

- 3 Pagal Direktyvos 2003/88 1 konstatuojamąją dalį šia direktyva, siekiant tikslumo, kodifikuojamos 1993 m. lapkričio 23 d. Tarybos direktyvos 93/104/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (OL L 307, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 2 t., p. 197), iš dalies pakeistos 2000 m. birželio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/34/EB (OL L 195, p. 41; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 27, toliau – Direktyva 93/104), nuostatos. Direktyvas 93/104 ir 2000/34 valstybės narės turėjo perkelti į savo vidaus teisę atitinkamai iki 1996 m. lapkričio 23 d. ir 2003 m. rugpjūčio 1 dienos.
- 4 Pagal Direktyvos 2003/88 1 straipsnį „Tikslas ir taikymo sritis“:

„1. Ši direktyva nustato būtiniausius saugos ir sveikatos reikalavimus dėl darbo laiko organizavimo.

2. Ši direktyva taikoma:

- a) minimaliam dienos poilsio, savaitės poilsio ir kasmetinių atostogų laikui, pertraukoms ir maksimaliam savaitės darbo laikui ir

<...>“

5 Šios direktyvos 6 straipsnyje „Maksimalus savaitės darbo laikas“ nustatyta:

„Valstybės narės imasi priemonių užtikrinti, kad, atsižvelgiant į būtinybę garantuoti darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą:

- a) savaitės darbo laikas būtų apribotas įstatymais ar kitais teisės aktais arba kolektyvinėmis sutartimis ar darbdavių ir darbuotojų susitarimais;

- b) vidutinis darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, per kiekvieną septynių dienų laikotarpį nebūtų ilgesnis kaip 48 valandos.“

6 Šios direktyvos 15 straipsnyje „Palankesnės nuostatos“ nustatyta:

„Ši direktyva nepažeidžia valstybių narių teisės taikyti arba priimti įstatymus ir kitus teisės aktus, kurie yra palankesni darbuotojų saugos garantijų ir sveikatos apsaugos atžvilgiu, arba palengvinti ar leisti kolektyvinių sutarčių arba susitarimų, sudarytų tarp darbdavių ir darbuotojų, kurie yra palankesni darbuotojų saugos garantijų ir sveikatos apsaugos atžvilgiu, taikymą.“

7 Direktyvos 2003/88 17 straipsnyje „Leidžiančios nukrypti nuostatos“ numatyta:

„1. Deramai laikydamosi darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos bendrųjų principų, valstybės narės gali nukrypti nuo 3–6, 8 ir 16 straipsnių, kai atsižvelgiant į minimos veiklos konkrečias ypatybes, darbo laikas neskaiciuojamas ir (arba) nenustatomas, arba jį gali nusistatyti patys darbuotojai, <...>

<...>

3. Remiantis šio straipsnio 2 dalimi, nuo 3, 4, 5, 8 ir 16 straipsnių leidžiama nukrypti:

<...>

c) veiklai, susijusiai su nepertraukiamomis paslaugomis arba nenutrūkstama gamyba, ypač:

<...>

iii) teikiant <...> priešgaisrinės ir civilinės apsaugos paslaugas“.

8 Šios direktyvos 22 straipsnio 1 dalies pirma pastraipa išdėstyta taip:

„Valstybė narė gali netaikyti 6 straipsnio, jei ji laikosi bendrųjų principų dėl darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos ir imasi priemonių užtikrinti, kad:

- a) joks darbdavys nereikalautų iš darbuotojo dirbti per septynias dienas daugiau kaip 48 valandas, apskaičiuotas kaip 16 straipsnio b punkte nurodyto pamatinio laikotarpio vidurkis, jei jis negavo darbuotojo sutikimo dirbti tokį darbą;
- b) joks darbuotojas dėl darbdavio veiksmų nepatirtų jokių nuostolių dėl to, kad jis nenori sutikti dirbti tokį darbą;
- c) darbdavys turėtų visų tokį darbą dirbančių darbuotojų naujausius sąrašus;
- d) sąrašai būtų perduoti kompetentingosioms institucijoms, kurios dėl su darbuotojų sauga ir (arba) sveikata susijusių priežasčių gali uždrausti arba apriboti galimybę viršyti savaitės darbo valandų skaičių;

- e) kompetentingųjų institucijų prašymu darbdavys pateiktų joms informaciją apie tuos atvejus, kai darbuotojai sutiko per septynias dienas dirbti daugiau kaip 48 valandas, apskaičiuotas kaip 16 straipsnio b punkte nurodyto pamatinio laikotarpio vidurkis.“
- 9 Remiantis Direktyvos 2003/88 28 straipsniu, ji įsigaliojo 2004 m. rugpjūčio 2 dieną.

Nacionalinės teisės aktai

- 10 1998 m. spalio 7 d. Saksonijos-Anhalto žemės nutarimo dėl miestų ir savivaldybių priešgaisrinės apsaugos pareigūnų darbo laiko (*Verordnung über die Arbeitszeit der Beamtinnen und Beamten im feuerwehrtechnischen Dienst der Städte und Gemeinden*; toliau – 1998 m. *ArbZVO-FW*), galiojusio iki 2007 m. gruodžio 31 d., 2 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Pamaininį darbą dirbančių pareigūnų, kurių savaitės veikla iš esmės vykdoma budėjimo tarnyboje, normalus vidutinis darbo laikas yra 54 valandos. <...>“

- 11 Nuo 2008 m. sausio 1 d. 1998 m. *ArbZVO-FW* buvo pakeistas 2007 m. liepos 5 d. *ArbZVO-FW* (toliau – 2007 m. *ArbZVO-FW*).

12 2007 m. *ArbZVO-FW* 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Per metus susumuotas vidutinis pareigūnų savaitės darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, siekia 48 valandas.“

13 2007 m. *ArbZVO-FW* 4 straipsnis „Individualūs susitarimai“ išdėstyta taip:

„1. Laikantis darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos bendrųjų principų, pamaininio darbo laikas gali būti ilgesnis nei 2 straipsnio 1 dalyje numatytas normalus vidutinis savaitės darbo laikas, jei suinteresuotieji asmenys dėl to susitaria ir darbdavys gali tai įrodyti.

2. 1 dalyje nurodytą susitarimą galima atšaukti, apie tai pranešus prieš šešis mėnesius. Suinteresuotiesiems asmenims apie tokį sprendimą reikia pranešti raštu.“

14 Civilinio kodekso (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 612 straipsnyje numatyta, kad su darbuotoju sudarydamas susitarimus arba jo atžvilgiu imdamasis priemonių darbdavys negali pabloginti šio darbuotojo padėties dėl to, kad šis teisėtai pasinaudojo savo teisėmis.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 15 G. Fuß dirba *Stadt Halle* nuo 1982 m. gegužės 10 dienos. 1998 m. jis buvo paskirtas pareigūnu ir užėmė vyresniojo ugniagesio (*Oberbrandmeister*) pareigas, o nuo 2005 m. gruodžio 15 d. – vyriausiojo ugniagesio (*Hauptbrandmeister*) pareigas.
- 16 Iki 2007 m. sausio 4 d. G. Fuß dirbo *Stadt Halle* priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos operatyvinės gaisrų prevencijos grupės vairuotoju. Buvo numatyta, kad jo darbo laikas vidutiniškai siekė 54 valandas per savaitę.
- 17 Per 2006 m. pradžioje vykusį darbuotojų susirinkimą *Stadt Halle* vadovybė pranešė operatyvinės tarnybos darbuotojams, kad jei reikės laikytis Direktyvos 2003/88, bus vykdomas perkėlimas į priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos operatyvinį valdymo centrą.
- 18 2006 m. gruodžio 13 d. raštu G. Fuß, nurodydamas 2005 m. liepos 14 d. Nutartį *Personalrat der Feuerwehr Hamburg* (C-52/04, Rink. p. I-7111), paprašė užtikrinti, kad ateityje jo savaitės darbo laikas nebūtų ilgesnis nei Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte numatyta maksimali riba, t. y. vidutiniškai 48 valandos. Tuo pačiu raštu G. Fuß paprašė kompensacijos už papildomas valandas, neteisėtai dirbtas laikotarpiu nuo 2004 m. sausio 1 d. iki 2006 m. gruodžio 31 d. imtinai.
- 19 2006 m. gruodžio 18 d. sprendimu *Stadt Halle* paskelbė personalo darbo planą, pagal kurį priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos operatyviniame valdymo centre atsilaisvinusios pareigos, į kurias skiriama rotacine tvarka, turi būti užimtos nuo 2007 m. balandžio 1 d., kad būtų išvengta kokybinių organizacijos struktūros trūkumų.

- 20 2006 m. gruodžio 21 d. darbdavys kalbėjosi su G. Fuß apie planuojamą jo perkėlimą į minėtas pareigas. Per šį pokalbį G. Fuß nurodė, kad norėtų toliau dirbti operatyvinėje tarnyboje.
- 21 2007 m. sausio 2 d. sprendimu *Stadt Halle* nustatytam laikotarpiui, t. y. nuo 2007 m. sausio 5 d. iki 2009 m. kovo 31 d., perkėlė G. Fuß į priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos operatyvinį valdymo centrą, motyvuodamas tuo, kad toks perkėlimas yra būtinas dėl tarnybos organizavimo priežasčių (toliau – perkėlimo sprendimas). Anot *Stadt Halle*, nagrinėjamos pareigoms eiti buvo reikalingas *Oberbrandmeister* pasirengimas, kelerių metų gaisrinės transporto priemonės vairuotojo patirtis ir sanitaro gelbėtojo pasirengimas. Be to, šiuo perkėlimu G. Fuß sudaromos sąlygos dirbti neviršijant maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko, t. y. 48 valandų.
- 22 Perkeltas G. Fuß dirba 40 valandų per savaitę; jam nebereikia budėti 24 valandų pamainomis. Be to, kadangi darbo trukmė nepatogiu laiku (nakties metu, poilsio ir švenčių dienomis) yra trumpesnė, jis gauna mažesnę už tokiu laiku atliktą darbą taikomą priemonę.
- 23 2007 m. sausio 4 d. G. Fuß administracine tvarka *Stadt Halle* apskundė perkėlimo sprendimą, iš esmės tvirtindamas, kad jis nenorėjo dirbti pagal kitą tarnybos organizavimo modelį.
- 24 2007 m. sausio 23 d. sprendimu *Stadt Halle* atmetė šį skundą, iš esmės motyvuodamas tuo, kad perkėlimo sprendimas yra personalo valdymo priemonė, pagrįsta vadovo teise duoti nurodymus, kurią šis galėjo įgyvendinti naudodamasis savo diskrecija.

25 2007 m. vasario 28 d. G. Fuß pareiškė ieškinį *Verwaltungsgericht Halle*, prašydamas panaikinti perkėlimo sprendimą ir nurodyti gražinti jį į pareigas, kurias jis ėjo prieš priimant tą sprendimą. Iš esmės jis tvirtina, kad jo perkėlimą lėmė tik tai, kad jis paprašė sutrumpinti jo darbo laiką pagal Direktyvos 2003/88 nuostatas. Tačiau *Stadt Halle* teigia, kad minėtu sprendimu buvo siekiama ne nubausti G. Fuß, o patenkinti jo prašymą laikytis 48 valandų darbo savaitės ir tai padaryti taip, kad nereikėtų per anksti ir vien dėl G. Fuß keisti tarnybos grafiko, turint mintyje, kad dėl tokio pakeitimo kiltų organizavimo problemų. Tarnybos grafiko suderinimas su Direktyva 2003/88 iš tiesų turėjo būti vienodai įgyvendintas visiems tarnybos darbuotojams.

26 Sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas konstatuoja, kad perkėlimo sprendimas atitinka nacionalinę teisę. Iš tiesų, pirma, G. Fuß perkeltas tarnyboje į tos pačios kategorijos pareigas ir jam skirtas tos pačios kategorijos atlyginimas. Antra, G. Fuß perkėlimas, net jei jo nebūtų galima motyvuoti tarnybos organizavimo pagrindais, yra pagrįstas esminiu motyvu, t. y. siekiu nutraukti Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkto pažeidimą suinteresuotojo atžvilgiu, nekeičiant ir su šia direktyva nederinant nei tarnybos grafiko, nei kitų ugniagesių darbo laiko.

27 Šis teismas vis dėlto klausia, ar perkėlimo sprendimu nebuvo pažeistas Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punktas.

- 28 Jis pažymi, kad nagrinėjamų faktinių aplinkybių metu 1998 m. *ArbZVO-FW* 2 straipsnio 1 dalis nebuvo nuo Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkto leidžianti nukrypti nuostata jos 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos prasme ir kad jokia kita nacionalinės teisės nuostata nebuvo numatyta tokio nukrypimo galimybės, laikantis visų pastarojoje nuostatoje numatytų sąlygų, būtent minėtos pastraipos b punkte įtvirtintos sąlygos, pagal kurią joks darbuotojas dėl darbdavio veiksmų negali patirti jokių nuostolių dėl to, kad jis nenori sutikti dirbti darbą, viršijantį maksimalų vidutinį 48 valandų per savaitę darbo laiką. Vis dėlto, nebent būtų pritarta, kad dėl to gali būti pažeistos teisės pagal Direktyvą 2003/88 ir nepasiektas jos tikslas, nuostolių darbuotojams draudimą *a fortiori* reiktų taikyti, kai darbdavys, net ir nesant aiškios tai leidžiančios nacionalinės teisės nuostatos, reikalauja, kad darbuotojas dirbtų ilgiau, nei minėtame 6 straipsnio b punkte nustatyta maksimali darbo laiko riba, o šis darbuotojas reikalauja laikytis šios nuostatos.
- 29 Pasak prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, kyla klausimas, ar Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punkte vartojamą „nuostolių“ sąvoką reikia aiškinti objektyviai, ar subjektyviai. Vadovaujantis subjektyviu požiūriu reiktų pripažinti, kad G. Fuß patyrė nuostolių, jei jis suprato perkėlimą kaip bausmę. Tačiau, žiūrint objektyviai, G. Fuß nepatyrė jokių nuostolių, nes jo naujas darbas yra mažiau pavojingas nei ankstesnysis ir jam bus pasiūlyta galimybė įgyti papildomų profesinių įgūdžių. Žinoma, sumažėjo G. Fuß atlyginimas, nes jis gauna mažesnę priemoną už darbą nepatogiu laiku. Tačiau šis sumažinimas pateisinamas tuo, kad nepatogiu laiku jis dirba mažiau valandų, ir kompensuojamas ilgesniu laisvalaikiu. Be to, aplinkybė, kad tai yra laikinas perkėlimas, neturi reikšmės, nes pagal nuo 2008 m. sausio 1 d. galiojančią 2007 m. *ArbZVO-FW* redakciją G. Fuß galėtų likti pareigose, nesusijusiose su operatyvine tarnyba, jei jis nesutinka dirbti ilgiau nei 48 valandas per savaitę.

30 Tokiomis aplinkybėmis *Verwaltungsgericht Halle* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

- „1. Ar <...> Direktyvos 2003/88 <...> 22 straipsnio 1 dalies [pirmos pastraipos] b punkte minimus „nuostolius“ reikia vertinti subjektyviai, ar objektyviai?

2. Ar operatyvinės tarnybos pareigūnas, kuris, paprašęs ateityje laikytis maksimalaus darbo valandų skaičiaus, prieš savo valią buvo perkeltas į kitą darbo vietą, kurioje daugiausia atliekamos vidaus tarnybos funkcijos, patyrė nuostolių <...> Direktyvos 2003/88 <...> 22 straipsnio 1 dalies [pirmos pastraipos] b punkto prasme?

3. Ar mažesnę darbo užmokestį reikia suprasti kaip nuostolius <...> Direktyvos 2003/88 <...> 22 straipsnio 1 dalies [pirmos pastraipos] b punkto prasme, jei perkėlus sumažėja darbo trukmė nepatogiu laiku (nakties metu arba poilsio ir švenčių dienomis) ir todėl kartu sumažėja už darbą tokiu metu mokama speciali priemoka?

4. Jeigu į 2 arba 3 klausimą būtų atsakyta teigiamai: ar dėl perkėlimo atsiradusius nuostolius galima kompensuoti kitomis privilegijomis naujoje darbo vietoje, pavyzdžiui, trumpesniu darbo laiku arba galimybe kelti kvalifikaciją?“

Dėl prejudicinių klausimų

- 31 Savo klausimais, kuriuos reikia nagrinėti visus kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punkte vartojamą sąvoką „nuostoliai“ reikia aiškinti kaip draudžiančią tokias nacionalinės teisės nuostatas, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias viešojo sektoriaus darbdavys gali priverstinai perkelti ugniagesiu operatyvinėje tarnyboje įdarbintą darbuotoją dėl to, kad jis paprašė minėtoje operatyvinėje tarnyboje laikytis maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko, numatyto šios direktyvos 6 straipsnio b punkte.
- 32 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad iš nusistovėjusios teismo praktikos matyti, jog Direktyva 2003/88 siekiama nustatyti būtiniausius reikalavimus, skirtus darbuotojų gyvenimo ir darbo sąlygoms gerinti derinant nacionalinės teisės aktus dėl darbo laiko. Šiuo darbo laiko organizavimo taisyklių suderinimu Europos Sąjungos lygiu siekiama užtikrinti geresnę darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą suteikiant jiems minimalius poilsio laikotarpius, ypač dienos ir savaitės poilsį, bei atitinkamas poilsio pertraukas ir numatant savaitės darbo laiko maksimalią ribą (žr., be kita ko, 2004 m. spalio 5 d. Sprendimo *Pfeiffer ir kt.*, C-397/01–C-403/01, Rink. p. I-8835, 76 punktą; 2005 m. gruodžio 1 d. Sprendimo *Dellas ir kt.*, C-14/04, Rink. p. I-10253, 40 ir 41 punktus bei 2006 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Komisija prieš Jungtinę Karalystę*, C-484/04, Rink. p. I-7471, 35 ir 36 punktus).
- 33 Taigi Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktu valstybės narės įpareigojamos imtis priemonių užtikrinti, kad, atsižvelgiant į būtinybę garantuoti darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą, vidutinis darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, per kiekvieną septynių dienų laikotarpį nebūtų ilgesnis kaip 48 valandos. Ši vidutinio savaitės darbo

laiko maksimali riba yra Sąjungos socialinės teisės norma, kuria gali pasinaudoti kiekvienas darbuotojas kaip būtiniausiu reikalavimu, skirtu jo saugai ir sveikatos apsaugai užtikrinti (žr. minėtų sprendimų *Pfeiffer ir kt.* 100 punktą; *Dellas ir kt.* 49 punktą bei *Komisija prieš Jungtinę Karalystę* 38 punktą).

34 Direktyva 2003/88 nustatytoje sistemoje, nors pagal jos 15 straipsnį bendrąja prasme leidžiama taikyti ar priimti nacionalinės teisės aktus, kurie yra palankesni darbuotojų saugos garantijų ir sveikatos apsaugos atžvilgiu, yra tiktai kelios šioje direktyvoje išsamiai išvardytos nuostatos, kurių atžvilgiu valstybės narės ar socialiniai partneriai gali numatyti leidžiančias nukrypti nuostatas. Be to, tokios leidžiančios nukrypti nuostatos turi būti įgyvendinamos, laikantis griežtų sąlygų, užtikrinančių veiksmingą darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą (žr. minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 77 ir 96 punktus).

35 Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje, dėl kurios kilo prejudiciniai klausimai, numatyta, kad valstybės narės gali netaikyti 6 straipsnio, jei jos laikosi bendrųjų principų dėl darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos ir tenkina tam tikras šioje nuostatoje išvardytas kartu taikomas sąlygas, ypač minėtos pastraipos b punkte numatytą sąlygą imtis priemonių užtikrinti, kad joks darbuotojas nepatirtų nuostolių dėl to, kad jis nenori sutikti dirbti darbo, kurio vidutinė savaitės trukmė viršija tos pačios direktyvos 6 straipsnio b punkte nustatytą maksimalią ribą.

36 Šiuo atveju aišku, kad nei Vokietijos Federacinė Respublika, kaip Teisingumo Teismas jau konstatavo 2003 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *Jaeger* (C-151/02, Rink. p. I-8389) 85 punkte ir minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 98 punkte, nei Saksonijos-Anhalto žemė,

kaip nurodė pagrindinę bylą nagrinėjantis teismas sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir šiame procese pateikdamos rašytines pastabas patvirtino Vokietijos vyriausybė bei *Stadt Halle*, klostantis pagrindinės bylos aplinkybėms nebuvo pasinaudojusios šia galimybe taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, nes aptariamam metu galiojusiose vidaus teisės nuostatose nebuvo jokios priemonės, kuri atitiktų Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą arba kuri būtų skirta šiai nuostatai perkelti į vidaus teisę. Teisingumo Teismui šiuo aspektu pateikus rašytinį klausimą, *Stadt Halle* pakartojo šią išvadą, o G. Fuß ir Austrijos vyriausybė tokiam požiūriui pritarė.

³⁷ Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad šia Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punkte numatyta galimybe taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas Saksonijos-Anhalto žemė pasinaudojo vėliau priimtuose teisės aktuose, skirtuose minėtai direktyvai perkelti į vidaus teisę šios žemės miestų ir savivaldybių įdarbintų ugniagesių atžvilgiu. Tačiau šie teisės aktai įsigaliojo tik 2008 m. sausio 1 d., taigi vėliau, nei priimtas perkėlimo sprendimas.

³⁸ Vadinasi, nesant nacionalinių priemonių, kuriomis būtų įgyvendinta Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje numatyta valstybių narių galimybė taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, nagrinėjant pagrindinę bylą ši nuostata neturi reikšmės, todėl reikia atsižvelgti tik į šios direktyvos 6 straipsnio b punktą, kuriame įtvirtintas principas, kad valstybės narės privalo laikytis maksimalaus vidutinio darbo laiko, kuris per kiekvieną septynių dienų laikotarpį negali viršyti 48 valandų.

³⁹ Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad pagal SESV 267 straipsnyje įtvirtintą nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo procedūrą pastarasis turi pateikti

nacionaliniam teismui naudingą atsakymą, kuris leistų šiam išspręsti nagrinėjamą bylą. Tokiu atveju Teisingumo Teismui prireikus gali tekti performuluoti jam pateiktus klausimus. Be to, reikia priminti, kad Teisingumo Teismas turi aiškinti visas Sąjungos teisės nuostatas, kurių reikia nacionaliniams teismams, kad jie išspręstų nagrinėjamas bylas, net jei šios nuostatos nėra aiškiai nurodytos šių teismų Teisingumo Teismui pateiktuose klausimuose (šiuo klausimu žr. 2007 m. kovo 8 d. Sprendimo *Campina*, C-45/06, Rink. p. I-2089, 30 ir 31 punktus; 2008 m. birželio 26 d. Sprendimo *Wiedemann ir Funk*, C-329/06 ir C-343/06, Rink. p. I-4635, 45 punktą bei 2010 m. rugsėjo 2 d. Sprendimo *Kirin Amgen*, C-66/09, Rink. p. I-7943, 27 punktą).

- 40 Vadinasi, net jei formaliai žiūrint prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas apribojo savo klausimą Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punkto aiškinimu, ši aplinkybė netrukdo Teisingumo Teismui pateikti jam visapusišką Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris gali būti naudingas sprendimui jo nagrinėjamoje byloje priimti, neatsižvelgiant į tai, ar šis teismas apie tai užsiminė savo pateiktame klausime. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas turi iš visos nacionalinio teismo pateiktos informacijos, ypač iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvuojamosios dalies, atrinkti aiškintinus Bendrijos teisės klausimus, atsižvelgdamas į bylos dalyką (žr. 2010 m. sausio 12 d. Sprendimo *Wolf*, C-229/08, Rink. p. I-1, 32 punktą ir nurodytą teismo praktiką).

- 41 Šiuo atveju iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagrindinę bylą nagrinėjantis teismas mano, jog Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmos pastraipos b punkte numatyta sąlyga, pagal kurią turi būti užtikrinta, kad darbuotojas nepatirtų nuostolių, taikoma tuo atveju, kai darbdavys, esant šią nuostatą įgyvendinančioms nacionalinėms priemonėms, negavo darbuotojo sutikimo nukrypti nuo tos pačios direktyvos 6 straipsnio b punkto, todėl ši sąlyga *a fortiori* taikoma, kai, kaip nagrinėjamomis aplinkybėmis, darbdavys, nors nėra jam tai leidžiančių vidaus

teisės nuostatų, taiko tokią nukrypti leidžiančią nuostatą, o atitinkamas darbuotojas tam prieštarauja, reikalaujamas laikytis minėto 6 straipsnio b punkto.

- 42 Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad jei atitinkamas darbuotojas nepatyrė jokių nuostolių dėl to, kad nesutiko dirbti darbo, kurio trukmė viršija Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte numatytą 48 valandų maksimalų vidutinį savaitės darbo laiką, šios direktyvos nepažeidžia tai, kad darbdavys gali, remdamasis vidaus teise, nuspręsti darbuotoją prieš jo valią perkelti į kitą tarnybą, kurioje laikomasi šioje nuostatoje įtvirtintos maksimalios ribos, jei tokiu perkėlimu nutraukiamas šios nuostatos pažeidimas šio darbuotojo atžvilgiu.
- 43 Tokiomis aplinkybėmis, siekiant naudingai atsakyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, reikia reformuluoti pateiktus klausimus taip, kad šiais klausimais šis teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktą reikia aiškinti taip, kad jam prieštarauja tokios nacionalinės teisės nuostatos, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias viešojo sektoriaus darbdavys gali priverstinai perkelti į kitą tarnybą darbuotoją, operatyvinėje tarnyboje įdarbintą ugniagesiu, dėl to, kad jis paprašė pastarojoje tarnyboje laikytis minėtoje nuostatoje numatyto maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko, kai darbuotojas dėl tokio perkėlimo nepatiria jokių nuostolių.
- 44 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad, kaip matyti iš minėtos Nutarties *Personalrat der Feuerwehr Hamburg* 61 punkto, valstybinės priešgaisrinės apsaugos tarnybos operatyvinių grupių veikla, išskyrus tuos atvejus, kai yra išskirtinių ypač pavojingų ir didelio masto aplinkybių, kuriomis siekis užtikrinti tinkamą tarnybą, būtinų visuomenės interesų apsaugai, funkcionavimą turi laikinai tapti svarbesnis už operatyvinių ir gelbėjimo grupių darbuotojų saugos ir sveikatos apsaugos užtikrinimo tikslą, t. y. aplinkybių, kurių nėra pagrindinėje byloje, patenka į Direktyvos 2003/88 taikymo sritį,

todėl iš principo jos 6 straipsnio b punktu draudžiama nustatyti ilgesnį nei maksimalų 48 valandų savaitės darbo laiką, įskaitant budėjimo laikotarpius.

- 45 Vis dėlto šiuo atveju neginčijama, kad Saksonijos-Anhalto žemės teisės nuostatomis, taikytinomis pagrindinės bylos aplinkybių metu, ugniagesiams, kurie kaip G. Fuß dirbo šios žemės miestų ir savivaldybių operatyvinėje tarnyboje, buvo nustatytas Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte numatytą maksimalų vidutinį savaitės darbo laiką viršijantis darbo laikas.
- 46 Tokiomis aplinkybėmis, norint atsakyti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimus, reikia nustatyti, ar, kaip jis teigia, galima pripažinti, kad pažeistas Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktas, tik jei atitinkamas darbuotojas patyrė nuostolių, ir apibrėžti pasekmes, kurių kyla nacionaliniams teismams dėl galimo šios nuostatos pažeidimo.
- 47 Pirma, kalbant apie atitinkamo darbuotojo patirtų nuostolių svarbą, siekiant nustatyti, ar pažeistas Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktas, reikia priminti, kad, kaip matyti iš šio sprendimo 33 punkto, ši nuostata yra ypač svarbi Sąjungos socialinės teisės norma, pagal kurią valstybės narės privalo numatyti 48 valandų maksimalų vidutinį savaitės darbo laiką, įskaitant viršvalandžius, kaip tai aiškiai patikslinta minėtoje nuostatoje, nuo kurios, jei vidaus teisėje neįgyvendinta šios direktyvos 22 straipsnio 1 dalies pirma pastraipa, negalima nukrypti, kiek tai susiję su tokia ugniagesio veikla, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje.

- 48 Iš tiesų, kaip jau pasakyta šio sprendimo 34 punkte, valstybės narės ar socialiniai partneriai gali nukrypti tik nuo kelių šioje direktyvoje išsamiai išvardytų nuostatų.
- 49 Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktas yra paminėtas tik jos 17 straipsnio 1 dalyje, nors aišku, kad pastaroji nuostata skirta veiklos sritims, kurios niekaip nesusijusios su ugniagesių veikla. Nors 17 straipsnio 3 dalies c punkto iii papunktyje nurodoma veikla, susijusi „su nepertraukiamomis paslaugomis“, tarp kurių įvardytos būtent „<...> priešgaisrinės <...> apsaugos paslaugos“, vis dėlto šia nuostata numatoma galimybė nukrypti ne nuo šios direktyvos 6 straipsnio, o nuo kitų jos nuostatų (pagal analogiją žr. minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 97 punktą).
- 50 Kaip matyti jau iš šio sprendimo 35 ir 36 punktų, neginčijama, kad nei Vokietijos Federacinė Respublika, nei Saksonijos-Anhalto žemė nepasinaudojo galimybe taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, numatyta Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje, pagal kurią valstybės narės gali netaikyti jos 6 straipsnio, jei įvykdo tam tikras kartu taikomas sąlygas (pagal analogiją žr. minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 98 punktą).
- 51 Tokiomis aplinkybėmis, siekiant užtikrinti visapusišką Direktyvos 2003/88 veiksmingumą, svarbu, kad valstybės narės neleistų viršyti Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte nustatyto maksimalaus savaitės darbo laiko (minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 118 punktas).

- 52 Taigi, kaip Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, valstybės narės negali vienpusiškai apibrėžti minėtos nuostatos taikymo srities, nustatydamos kokias nors darbuotojų teisės dirbti ne ilgiau kaip vidutiniškai 48 valandas per savaitę įgyvendinimo sąlygas ir ribojimus (minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 99 punktą).
- 53 Todėl Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte nustatyto maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko viršijimas savaime yra šios nuostatos pažeidimas ir nebūtina įrodyti, kad padaryta kokių nors konkrečių nuostolių. Nesant nacionalinės teisės priemonės, kuria įgyvendinama tos pačios direktyvos 22 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje numatyta galimybė taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, šioje nuostatoje vartojama sąvoka „nuostoliai“ neturi jokios reikšmės aiškinant ir taikant 6 straipsnio b punktą.
- 54 Iš tiesų, kaip matyti iš šio sprendimo 32 punkto, kadangi Direktyva 2003/88 siekiama užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą, suteikiant jiems pakankamai poilsio, Sąjungos teisės aktų leidėjas mano, kad dėl minėtame 6 straipsnio b punkte numatyto maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko viršijimo, dėl kurio darbuotojas netenka tokio poilsio, jis savaime patiria nuostolių, nes tuo padaroma žalos jo saugai ir sveikatai.
- 55 Vadinas, tokiomis nacionalinės teisės nuostatomis, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kuriomis numatytas darbuotojo, įdarbinto ugniagesiu operatyvinėje tarnyboje, darbo laikas viršija Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte nustatytą maksimalią ribą, pažeidžiama ši nuostata, ir nebūtina nustatyti, ar darbuotojas patyrė specifinių nuostolių.

- 56 Antra, kalbant apie tokio Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkto pažeidimo pasekmes nacionaliniams teismams, reikia priminti, kad iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos matyti, jog visais atvejais, kai direktyvos nuostatos, sprendžiant iš jų turinio, yra besąlyginės ir pakankamai aiškios, asmenys gali jomis remtis valstybės, kaip darbdavės, atžvilgiu, ypač jei ji laiku neperkėlė šios direktyvos į nacionalinę teisę arba ją perkėlė klaidingai (šiuo klausimu žr. 1986 m. vasario 26 d. Sprendimo *Marshall*, 152/84, Rink. p. 723, 46 ir 49 punktus bei 2009 m. balandžio 23 d. Sprendimo *Angelidaki ir kt.*, C-378/07–C-380/07, Rink. p. I-3071, 193 ir 194 punktus).
- 57 Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktas atitinka šiuos kriterijus, kadangi valstybės narės juo vienareikšmiškai įpareigojamos pasiekti tikslų rezultatą, kuris nėra susietas su jokia juo nustatytos normos, pagal kurią maksimalus vidutinis savaitės darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, yra 48 valandos, taikymo sąlyga (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 104 punktą).
- 58 Šiuo aspektu, net jei Direktyvos 2003/88 22 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą valstybėms narėms leidžiama nukrypti nuo jos 6 straipsnio nuostatų, tai nekeičia šio straipsnio b punkto tikslo ir besąlygiško pobūdžio. Iš tiesų valstybės narės gali netaikyti šio 6 straipsnio, tik jei laikosi visų minėto 22 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje išvardytų sąlygų, ir taip įmanoma nustatyti minimalią apsaugą, kuri bet kuriuo atveju turi būti įgyvendinta (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 105 punktą).
- 59 Todėl Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktas atitinka visas tiesioginio veikimo sąlygas (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Pfeiffer ir kt.* 106 punktą).

- 60 Vadinas, kadangi klostantis pagrindinės bylos aplinkybėms Direktyvos 93/104 perkėlimo į vidaus teisę terminas jau buvo pasibaigęs, o Saksonijos-Anhalto žemė tuo metu nebuvo šios direktyvos perkėlusį į savo vidaus teisę, kiek tai susiję su operatyviniame tarnyboje įdarbintais ugniagesiais, tokioje tarnyboje *Stadt Halle* įdarbintas darbuotojas, koks yra G. Fuß, turi teisę tiesiogiai remtis Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkto nuostatomis, reikalaudamas, kad šis viešasis darbdavys gerbtų šia nuostata garantuojamą teisę į tai, kad vidutinis savaitės darbo laikas neviršytų 48 valandų.
- 61 Šiuo atžvilgiu reikia patikslinti, jog ši nuostata yra tiesioginio veikimo, todėl ji privaloma visoms valstybių narių institucijoms, t. y. ne tik nacionaliniams teismams, bet ir visiems administracijos organams, įskaitant decentralizuotas valdžios institucijas, pavyzdžiui, federacines žemes, miestus ir savivaldybes, ir šios valdžios institucijos privalo ją taikyti (šiuo klausimu žr. 1989 m. birželio 22 d. Sprendimo *Costanzo*, 103/88, Rink. p. 1839, 30–33 punktus).
- 62 Pagrindinėje byloje *Stadt Halle* mano, kad, G. Fuß paprašius darbdavio laikytis Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkte numatyto maksimalaus savaitės darbo laiko, atliktas priverstinis jo perkėlimas į kitą tarnybą, kurioje šios maksimalios ribos laikomasi, užtikrina visišką šios direktyvos taikymą G. Fuß, nes šiuo perkėlimu nutraukiamas Sąjungos teisės pažeidimas jo atžvilgiu.
- 63 Šiuo klausimu pakanka priminti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką nacionaliniai teismai ir administraciniai organai privalo taikyti visą Sąjungos teisę ir ginti pagal ją suteikiamas asmenų teises, ir prireikus netaikyti bet kurios jai prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Costanzo* 33 punktą ir 2007 m. sausio 11 d. Sprendimo *ITC*, C-208/05, Rink. p. I-181, 68 ir 69 punktus bei nurodytą teismų praktiką).

- 64 Šiuo atžvilgiu svarbu, kad teisių, kurios darbuotojams tiesiogiai suteiktos Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktu, naudingas poveikis būtų visiškai užtikrintas vidaus teisės sistemoje (žr. minėto Sprendimo *Dellas ir kt.* 53 punktą).
- 65 Tačiau reikia pripažinti, kad toks priverstinis perkėlimas, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, operatyvinėje tarnyboje įdarbinto ugniagesio, koks yra G. Fuß, teisę į 48 valandų maksimalų savaitės darbo laiką šiame darbe, suteiktą Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktu ir pripažintą minėtoje Teisingumo Teismo nutartyje *Personalrat der Feuerwehr Hamburg*, daro beprasme, todėl tokia priemonė anuliuoja šios nuostatos naudingą poveikį šiam darbuotojui. Tad akivaizdu, kad minėta priemonė neužtikrina nei visiško minėto Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punkto taikymo, nei darbuotojų teisių pagal šią nuostatą apsaugos atitinkamoje valstybėje narėje.
- 66 Be to, kaip Komisija teisingai nurodė, pagrindinė teisė į veiksmingą teisminę apsaugą, garantuojama Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kuri pagal ES sutarties 6 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą turi „tokią pačią teisinę galią kaip Sutartys“, 47 straipsniu, būtų iš esmės paveikta, jei darbdavys, reaguodamas į darbuotojo skundą ar kreipimąsi į teismą, siekiant garantuoti, kad būtų laikomasi direktyvos, skirtos jo saugai užtikrinti ir sveikatai apsaugoti, turėtų teisę imtis tokių priemonių, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje. Iš tiesų, nuogaustaudami dėl tokių retorsijos priemonių, kurių negalima apskūsti teisinėmis priemonėmis, darbuotojai, save laikantys nukentėjusiais nuo darbdavio taikomos priemonės, gali vengti teisme ginti savo teises, o tai rimtai pakenktų direktyva siekiamo tikslo įgyvendinimui (pagal analogiją žr. 1998 m. rugsėjo 22 d. Sprendimo *Coote*, C-185/97, Rink. p. I-5199, 24 ir 27 punktus).
- 67 Todėl į pateiktus klausimus reikia atsakyti, kad Direktyvos 2003/88 6 straipsnio b punktą reikia aiškinti taip: jam prieštarauja tokios nacionalinės teisės nuostatos,

kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias viešojo sektoriaus darbdavys gali priverstinai perkelti į kitą tarnybą darbuotoją, operatyvinėje tarnyboje įdarbintą ugniagesiu, dėl to, kad jis paprašė pastarojoje tarnyboje laikytis minėtoje nuostatoje numatyto maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko. Aplinkybė, kad toks darbuotojas dėl šio perkėlimo nepatiria jokių specifinių nuostolių, be to, kuriuos lemia minėto 6 straipsnio b punkto pažeidimas, šiuo atveju neturi jokios reikšmės.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- ⁶⁸ Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (antroji kolegija) nusprendžia:

2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų 6 straipsnio b punktą reikia aiškinti taip: jam prieštarauja tokios nacionalinės teisės nuostatos, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias viešojo sektoriaus darbdavys gali priverstinai perkelti į kitą tarnybą darbuotoją, operatyvinėje tarnyboje įdarbintą ugniagesiu, dėl to, kad jis paprašė pastarojoje tarnyboje laikytis minėtoje nuostatoje numatyto maksimalaus vidutinio savaitės darbo laiko. Aplinkybė, kad

toks darbuotojas dėl šio perkėlimo nepatiria jokių specifinių nuostolių, be tų, kuriuos lemia minėto 6 straipsnio b punkto pažeidimas, šiuo atveju neturi jokios reikšmės.

Parašai.